

Engelbrecht van Nassau

In dit nummer o.a.

- Cornelius van Dun
- Verbouwing K.M.A.
- Het rampjaar 1672

Jaargang 41 - 2022/4

verkoopprijs € 5,90

Engelbrecht van Nassau // jrg. 41 // 2022 nr. 4

CORNELIUS VAN DUN(NE) (1483-1577) p. 18 - 24.

EEN BREDANAAR ALS LIJFWACHT EN CEREMONIEMEESTER VAN DE TUDORS EN ALS WELDOENER IN LONDEN.

Fonny van Dun en Lucas van der Hoeven

Naast Westminster Abbey en tegenover het parlamentsgebouw staat de St. Margaret's Church in Londen. In die kerk bevindt zich een grafmonument ter ere van Cornelius van Dun(ne), alias Cornelys van Don (Vandon). Het beeldhouwwerk is het oudste te bezichtigen grafmonument in de St. Margaret's. Tevens is het ook de oudste afbeelding van een Engelse paleiswacht met de koninklijke initialen: E * R = Elisabeth Regina. De roos tussen de twee letters is de typische "Tudor Roos". De tekst rond het borstbeeld luidt (in het Nederlands): *"Cornelius van Dun ligt hier, geboren in Breda in Brabant, soldaat van koning Hendrik bij (de belegering en inname van) Doornik, lijfwacht (Yeoman of the Guard) en ceremoniemeester (usher) van koning Hendrik, koning Edward, koningin Mary en koningin Elisabeth, die een eerlijk en deugdzaam leven leidde, een zorgzaam man voor arme mehsen, die in de buitenwijken van deze stad voor arme weduwen twintig huizen liet bouwen op zijn eigen kosten."*

Hoewel de naam van deze Bredenaar in de meeste Engelse teksten wordt geschreven als Cornelius van Don (of Vandun), luidt zijn oorspronkelijke familienaam Van Dunne of soms vermeld als Van Danne. Helaas ging tijdens een grote brand in St. James Palace in 1809 veel informatie uit de archieven van de 'Yeomen of the Guard' verloren, waaronder over Cornelius. Onderstaande reconstructie is daarom gebaseerd op spaarzame andere archiefstukken.

Cornelius van Dun werd in 1483 in Breda geboren

Over de geboorte, opvoeding en vervulde functies van Cornelius is niets bekend. Pas met zijn in dienst treden als Britse huurling veranderde dat: in het jaar 1512 stuurde de Engelse koning Hendrik VIII (1491 - 1547) zijn ambassadeur Sir Edward Poynings naar de Nederlanden om krijgslieden te rekruteren voor zijn geplande inval in Frankrijk. Die zou in de zomer van 1513 plaatsvinden. Behalve door zijn leger, werd Frankrijk ook aangevallen door dat van keizer Maximiliaan I van Oostenrijk. Ook koning Ferdinand II van Aragon, de toenmalige schoonvader van de Engelse koning, nam aan deze invasie

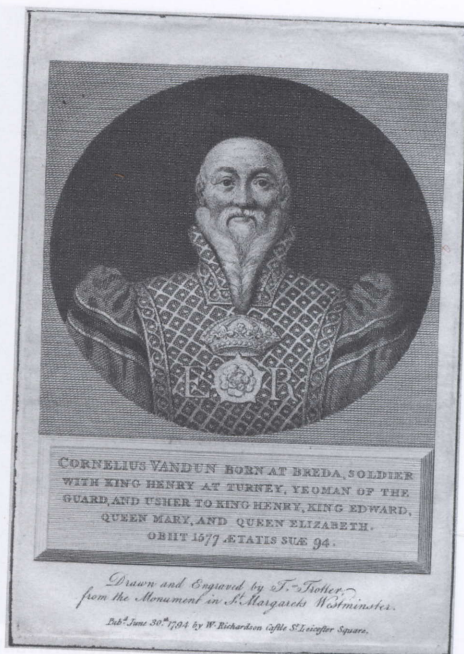
deel. Het leger van Hendrik VIII bestond uit zo'n 40.000 krijgslieden, die onder meer Doornik (ook wel bekend als Tournai) in België belegerden. Deze stad was destijds in Franse handen en werd al na een beleg van één week ingenomen. Het grafschrift van Cornelius verwijst duidelijk naar zijn betrokkenheid bij dit beleg ("souldiour with King Henry at Turney"). Waarschijnlijk vanwege zijn verdiensten werd hij daarna aangesteld als lid van de lijfwacht van de koning. Zijn lijfwacht van 800 man had immers meegevochten tijdens het beleg van Doornik.

Hendrik VIII ving op 13 oktober 1513 de terugreis aan. Hij liet zo'n 5000 Engelse soldaten in

Foto van het huidige grafmonument. Het werd onder meer zwaar beschadigd als gevolg van de bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Foto: Lucas van der Hoeven.

Hetzelfde grafmonument van Cornelius van Dun in St. Margaret's Church in 1794. (National Portrait Gallery, d25451)

Doornik achter, waaronder 400 man van zijn eigen lijfwacht. Bij de definitieve terugtrekking uit Doornik van de Engelse troepen, op 9 februari 1519, werden de meeste soldaten afgedankt. Van de 330 resterende achtergebleven lijfwachten voegden de meesten zich bij de hofhouding van Hendrik in Londen.

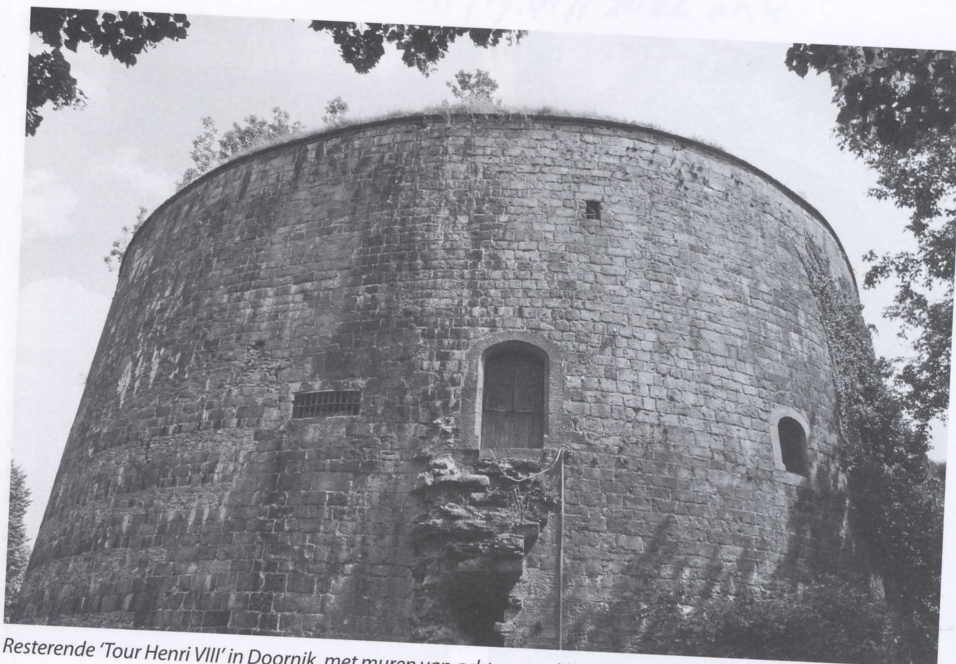
In 1526 reorganiseerde de Engelse koning zijn entourage vanwege bezuinigingen. Nog slechts twaalf persoonlijke lijfwachten bleven ervan over, waaronder ongetwijfeld Cornelius van Dun. Mogelijk was deze bevorderd tot één van zijn vier ceremoniemeesters.

Lijfwacht en ceremoniemeester onder opeenvolgende vorsten

Cornelius bekleedde de functies van lijfwacht en ceremoniemeester ook onder de opvolgers van Hendrik VIII, Edward VI (1537 – 1553), Mary Tudor (1516 – 1558) en Elisabeth I (1533

– 1603), tot hij op de extreem hoge leeftijd van 94 jaar overleed. Hij moet een persoon van grote verdiensten zijn geweest om deze vertrouwensfunctie zo lang te hebben mogen uitoefenen onder opeenvolgende katholieke en protestantse vorsten. Mogelijk duidt dit erop dat dergelijke vertrouwensfuncties eigenlijk een soort ambtelijk statuut hadden, waaronder een benoeming voor het leven. Schijnbaar was die positie niet onderhevig aan politieke en religieuze wisselvalligheden.

Uit diverse publicaties blijkt dat Cornelius in 1546 (op 63-jarige leeftijd) een paspoort kreeg uitgereikt voor een reis naar Duitsland: "Cornelys Vanden, the Queen's servant, had passport towards Almain" (Duitsland)". Acht maanden voordat Hendrik VIII overleed, was Cornelius klaarblijkelijk niet in dienst van de koning zelf maar van koningin Catharina Parr (1512 – 1548),

Resterende 'Tour Henri VIII' in Doornik, met muren van acht meter dikte. (Wikipedia)

de zesde en laatste echtgenote van Hendrik VIII. De aard van zijn opdracht blijft echter onduidelijk. Mogelijk betrof het een diplomatieke reis en vergezelde hij een vertrouweling van het hof. Daar zouden een drietal aanleidingen voor kunnen zijn geweest: in 1546 ontstond een grote hongersnood in Groot-Brittannië, als gevolg van mislukte oogsten. De Engelse overheid wilde graag graan kopen in Denemarken en "Bremmerland"; de streek rond Bremen in Duitsland. Een andere mogelijk motief: ondanks bemiddeling door Karel V waren de vredesbesprekingen met Frankrijk mislukt. Dus diende Hendrik VIII opnieuw huurlingen te werven, zoals Spanjaarden, Italianen, Albanezen, Zwitsers en Duitsers. Tenslotte zou de reden van Cornelius' reis kunnen zijn geweest, dat in 1546 de waarde van de Engelse munt sterk was verminderd. Dit als gevolg van de opbrengsten uit de verkoop van allerlei kerkelijke landgoederen, kloosters, ontbinding van stichtingen en ziekenhuizen. Zo kwam er veel geld in omloop, nog vermeerderd door het aangaan van vele buitenlandse leningen. Dit holde de muntwaar-

de uit, met als gevolg een ernstige devaluatie. De reis van Cornelius was misschien bedoeld om de toenmalige Europese geldschietters, de Fuggers die in Duitsland waren gevestigd, te overreden om extra leningen te vragen. Deze bankiers weigerden echter nog enig bedrag aan de Britse vorst te lenen.

Anglicaanse kerk in 1534 gesticht

Koning Hendrik VIII drong er bij het Vaticaan op aan om zijn huwelijk met de Spaanse prinses Catherina van Aragon teniet te doen. Helaas overleden van hun zes kinderen de drie zonen kort na de geboorte. Er was dus geen mannelijke troonopvolger beschikbaar en alleen dochter Mary Tudor (1516 – 1558) bleef in leven. Paus Clemens VII was echter een gevangene van keizer Karel V, een neef van Catherina. Hendriks scheiding zou betekenen dat Karels tante Catherina een overspelige werd en zijn nichtje Mary Tudor een bastaardkind. Om deze reden verzette Karel V zich tegen het teniet verklaren van Hendriks huwelijk. Paus Clemens VII had als gevangene van Karel V geen keuze en wei-

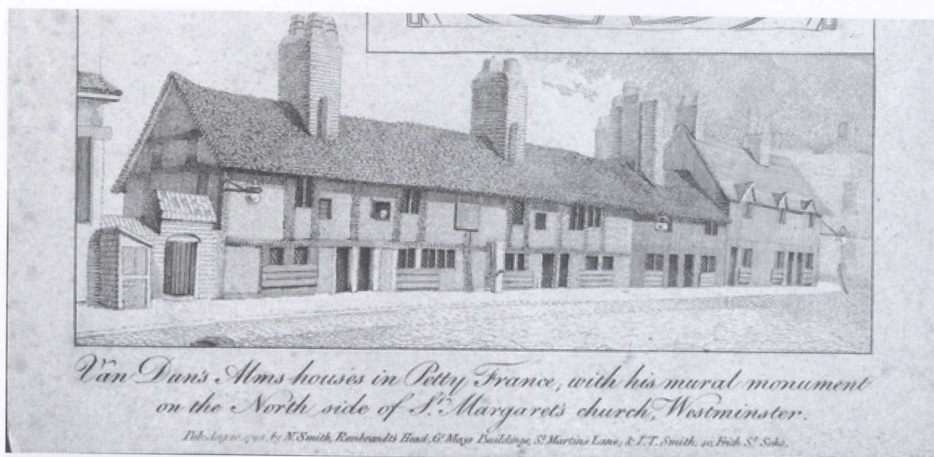
Uitsnede van een groot schilderij waarop Hendrik VIII te paard wordt afgebeeld in de koninklijke stoet naar aanleiding van het "Goudlakenkamp" nabij Calais op 24 juni 1520. Het schilderij is niet exact waarheidsgetrouw. Toch kunnen we ons hierdoor goed voorstellen hoe Cornelius van Dun zich bevonden zal hebben tussen zijn collega's van The Yeomen of the Guard. (Wikipedia)

gerde dus akkoord te gaan met het ontbinden van Hendriks huwelijk. Omdat Rome niet met zijn scheiding instemde, ontsloeg Hendrik VIII kardinaal Wolsey uit zijn kerkelijk ambt. Tevens kroonde hij zichzelf in 1534 tot hoofd van de nieuwe Anglicaanse Kerk van het Verenigd Koninkrijk. Vervolgens verklaarde hij zijn eigen huwelijk nietig en verjoeg Catherina werd uit het hof. Met de rigoureuze ingreep in de kerkelijke organisatie confisqueerde Hendrik VIII ook alle kerkelijke goederen en fondsen. Dit betekende ook een eind aan de caritas, de hulp aan de armen door de Rooms-Katholieke kerk. Het werd noodzakelijk dat de overheid zelf, en particulieren, voortaan hierin gingen voorzien.

Cornelius van Dun en Juan Luis Vives (1493–1540)

Ook Cornelius voelde zich aan het einde van zijn leven geroepen tot zorg voor de armen. In zijn testament liet hij daartoe een grote som geld na voor de bouw van armenhuizen voor weduwen.

Waarschijnlijk werd Cornelius geïnspireerd door de ideeën van Juan Luis Vives (1493–1540). Deze Belgische professor in Oxford was tevens aangesteld als leraar van prinses Mary Tudor aan het Britse koninklijke hof. Vives' ideeën over armenzorg vormen een overgang van middeleeuwse kerkelijke caritas naar hulpverlening door burgers. Naarmate de steden in omvang toenamen, steeg echter ook het aantal armen. In 1525 vroeg de stad Brugge aan Vives hoe de stad Brugge het lot van de armen kon verbeteren. Vives zette zijn opvattingen uiteen in "De Subventionem Pauperum Sive de Humanis Necessitatibus": "Over de noodzaak tot interventie ten behoeve van de arme mensheid". Vives beweerde dat de staat een verantwoordelijkheid had om de armen een financiële verlichting te bieden, evenals ambachtelijke training voor ongeschoolde armen. Zijn voorstellen betreffende sociale hulpverlening werden in 1530 in wetgeving vastgelegd in Engeland en het Duitse Rijk. Overigens raakte Vives in

Uitsnede uit een pentekening, gepubliceerd in John Thomas Smith's *Antiquities of London*, deel 4.

Afbeelding van 1852 van de armenhuizen. Enkele jaren later, in 1859 werden de gebouwen afgebroken omwille van hun desolate staat. Tekening: James Findlay.

1528 uit de gunst van Hendrik VIII omdat hij het opnam voor diens echtgenote Catherina van Aragon vanwege hun op handen zijnde echtscheiding.

De armenhuizen van Cornelius

Op 18 december 1569 verwierf Cornelius land van de deken van het kapittel van Westminster, zodat hij daar armenhuizen kon laten bouwen. Dit terrein lag aan de rand van het toenmalige

Plattegrond van het stratenplan van Londen met de Vandon en Caxton street, uitkomend op Buckingham Gate.
De bovenste kaart is een uitsnede van een kaart uit omstreeks 1790. (www.romanticlondon.org)
De onderste kaart geeft de huidige situatie weer

Londen, tussen het huidige St. James Park - waar Hendrik VIII indertijd zijn jachtpartijen hield - en het huidige Buckingham Palace. Op 30 juni 1572 kreeg Cornelius toestemming om daar twee armenhuizen te bouwen. Deze werden gebouwd op het zuidwestelijk uiteinde van Petty France en daarom "The Petty France Almshouses" genoemd. Ook stonden deze

tehuizen bekend onder de naam "The Red Lion Almshouses", naar het wapenschild met de rode leeuw van Cornelius. In deze huizen verbleven telkens enige arme weduwen, die op voordracht van de deken van Westminster, de kapelaan van hun parochie en twee kerkmeesters waren uitverkoren. Deze eerste huizen bevonden zich op de plaats waar zich nu de

Vandon Street bevindt. In het nabije St. Ermin's Hill liet Cornelis later nog enige armenhuizen bouwen aan de Caxton Street.

De tuinen bij deze huizen dienden om in de voedselbehoeften van haar bewoners te voorzien. Tevens werd er een ondersteuningsfonds voor de duur van 99 jaar gecreëerd. Daardoor kon worden voorzien in het levensonderhoud van de bewoonsters en eventuele noodzakelijke reparaties. Tevens werden de bewoonsters als huisbewaarsters aangesteld. De dekens en het kapittel van de Westminster Abbey verlengden telkens de looptijd van het fonds tot 28 maart 1805. Na het overlijden van de laatste bewoonsters werd het fonds in 1805 opgeheven. Hierna raakten de huizen in verval, waardoor op 11 april 1859 de nog resterende armenhuizen op St. Ermin's Hill werden gesloopt. Tegenwoordig bevindt zich op die plek in Caxton Street een luxueus hotel.

Cornelius van Dun was dus één van de mecenassen van de gestructureerde liefdadigheid. Door de bouw van armenhuizen met het daaraan verbonden fonds voor de ondersteuning was hij één van de eerste niet-vorstelijke personen die een dergelijk stap heeft gezet. Alleen koning Hendrik VII, zijn moeder Margaret en Hendrik VIII hadden vóór hem dergelijke armenhuizen opgericht.

Postume periode

De straat waar zijn armenhuizen stonden, werd later de Vandon Street genoemd. De aanpalende passage kreeg de naam Vandon Passage. Hierin ligt het Vandon Court, waarvan de hoofdingang zich bevindt in Petty France. Dat bevindt zich tegenover de achteringang van de Wellington Barracks, het hoofdkwartier van de tegenwoordige vijf Guards-regimenten. Het Vandon House zelf staat aan het begin van de Vandon Street. Behalve de verwijzingen middels de straatnamen vormt ook zijn borstbeeld in St. Margaret's Church in Londen een bewijs van zijn imposante carrière. De verdienstelijkheid en status van Cornelius blijkt tevens uit

het feit dat hij op zijn verzoek is begraven in diezelfde St. Margaret's. Opmerkelijk is dat dit beeldhouwwerk de beeldenstorm van 1643-1644 heeft overleefd. Onder het revolutionair bewind van Cromwell (1599-1658) werd destijds immers een order uitgevaardigd om alle monumenten in de kerken te vernietigen. Daarbij werden de glazen ramen noch de beelden in St. Margaret's gespaard. Meer recentelijk brachten bombardementen in de Tweede Wereldoorlog eveneens veel schade toe aan de kerk.

Elizabethaanse re-enactment

Heden ten dage wordt het personage van Cornelius van Dun jaarlijks ten tonele gebracht door twee theatergroepen in Californië tijdens de jaarlijkse "Renaissance Fairs". Allengs groeide 'The Guild of St. George' uit tot de enige Elizabethaanse re-enactment organisatie. Het gilde is gespecialiseerd in het voorstellen van personen en gebeurtenissen uit de tijd van Elisabeth I (1533 tot 1603), die regeerde vanaf 1558 tot aan haar dood. Vanaf 2006 wordt Cornelius getypeerd als de leidinggevende persoonlijkheid over zeven lijfwachten.

Literatuur

F. van Dun, Het eerste Dunboek, hoofdstuk 8 (2001)

Voor een meer uitgebreide versie met bronvermelding en de tekst van het testament van Cornelius van Dun: zie webpagina's van de betreffende auteurs Fonny van Dun en Lucas van der Hoeven: zie www.vandun.org en https://www.cbasm.nl/upload/artikelen/1483_1577_cornelius_van_dun_ne_1483_1577_breda_londen.pdf.

Bron

- National Portrait Gallery, d25451 (www.npg.org.uk)
- 01 Tournai TO2a.JPG - Tour Henri VIII — Wikipédia (wikipedia.org)
- www.bhic.nl/ontdekken/verhalen/cornelius-van-dun-lijfwacht-ceremoniemeester-van-de-tudors
- <https://digitalcollections.nypl.org/items/a019b0e0-12b2-0133-2b78-58d385a7bbd0>
- John Thomas Smith's Antiquities of London, gepubliceerd tussen 1791 en 1800